

UNGVÁRI ZRÍNYI KATA

InSitu2

Kortárs Művészeti Biennálé*

„A modern kor egyik meghatározó tulajdonsága az archívumnak – mint a történelmi tudás és az emlékezés formái akkumulálódási, elraktározási és visszaszerzési lehetőségének – tulajdonított jelentőség megnövekedése. (...) [az archívum] mind verbális, mind vizuális dokumentumok és emléktárházak tárházát vagy rendezett hálózatát jelenti – egyszerűen azt az alapot, amelyből a történelem íródik.¹

A marosvásárhelyi B5 Stúdió, az ARTeast Alapítvány égisze alatt működő „artist-run space”, közel 30 éve zajló rendezvényszervezői tevékenység (kiállítások, workshopok, rezidensprogramok, beszélgetések, bemutatók, filmvetítések) archívumának ad otthont.² Ezt az archívumot helyezi a középpontjába az *InSitu* című projekt (az archívum maguknak az eseményeknek az általános dokumentációján túl – fotók, katalógusok, plakátok, füzetek, nyomtatványok stb. – a kurátori folyamat nyomait tartalmazza, a vizuális anyagtól a műalkotások részletein, leveleken, szövegeken, leírásokon, meg nem valósult terveken és ötleteken át a prózaibb dokumentumokig, mint például az adminisztratív feljegyzések vagy pályázati iratok).

A projekt egy rezidensprogram-sorozattal kezdődött, amelyben maga az archívum volt a téma és inspirációs anyag; a meghívott alkotók ennek anyagával ismerkedtek, elmélyülve a helyi kontextusban is, bemutatókat tartottak addigi munkásságukról (artist talk), illetve egyesek rezidensi projektjük kapcsán egyéb eseményeket is szerveztek (performanszokat, mini-kiállítást, workshopokat). A rezidensprogramokat követően a véglegesített alkotásokat kiál-

UNGVÁRI-ZRÍNYI KATA (1987, Marosvásárhely) műkritikus, képzőművész. Tanulmányait a kolozsvári Képzőművészeti Egyetem grafika szakán és a londoni Goldsmiths University vizuális kultúra tanészékének kortárs művészettörténet szakán végezte. A marosvásárhelyi B5 Stúdióval dolgozik együtt, szakírói és kurátorasszisztensi szerepekben. Szabadúszóként különböző projekteken tevékenykedik.

1. Charles Merewether, Introduction. Art and the Archive (Bevezető. Művészet és az archívum), in *The Archive* (Az archívum), szerk. Charles Merewether, London, Whitechapel & MIT Press, 2006. 10. Sajat fordítás.
2. Az archívum az ARTeast Alapítvány 1999-es megalapításáig Bartha Józsefnek és körének 1989-ben kezdődött művelődésszervezői munkáját tartalmazza, majd 1999-től az ARTeast (vezetője Bartha József) tevékenységének dokumentumait. 2007-től, a B5 Stúdió (Bartha műterméből való) létrehozásától kezdve az ARTeast tevékenysége ebben a térben folytatódik.

* Temesvár, Misc Művészeti Központ, 2017. szept. 30. – nov. 5.; Kortárs Művészeti Kiállítóter, Sepsiszentgyörgy, 2017. dec. 8. – 2018. jan. 12.

lították. A projekt nevét viselő kiállítás anyaga három részből tevődik össze: egyrészt az archívumban található műalkotásokból készült reprezentatív válogatás, másrészt a rezidenseknek az archívumra reflektáló munkái, harmadrészt a B5 Stúdiót működtető művészeknek (Bartha Józsefnek és a Monotremu művészpárosnak) az alkalomra készült egy-egy alkotása.

mi tényleges világunktól elkülönülten [ez] a mi jelenünket körülvevő idő szegélye.”⁴. Diszkontinuitást foglal magába, kulcspontjai olyan beszédek, „amelyek éppen megszűntek a mi beszédeink lenni”. Foucault írásában kimutatja azt,

Az archívum kibontakozása

A helyzet sajátságos. Michel Foucault szerint az archívum „töredékekben, régiókban és szintekben adódik, kétségkívül annál töredékesebben és annál tisztábban, minél hosszabb idő választ el tőle.”³ Vizsgálata egy privilegizált területről történik, amely „egyszerre közel hozzánk, de a

ahogyan a gondolkodási rendszerek meghatározzák az archívumot: „Az archívum mindenekelőtt annak törvénye, amit ki lehet mon-

*InSitu 2 kiállítás, Magma Kortárs
Művészeti Kiállítótér, Sepsiszentgyörgy*

3. Michel Foucault, A történeti a priori és az archívum, in uő, *A tudás archeológiája*, Budapest, Atlantisz Könyvkiadó, 2001. 169.

4. Ibid., 170.

dani, a kijelentések mint egyedi események megjelenését irányító rendszer.”⁵

Míg Foucault archeológiai vizsgálattal való archívum-analógiája mentális összevetésekkel jár (jelenünk, ill. az archívum jelene), és virtuális kategóriák folytonos aktiválását, újrarahatározását foglalja magában – egy művészeti archívum esetében az ilyen típusú vizsgálat a Foucault által feltárt archívum-jelenségeket látványos formában kelti életre. A művészet képes arra, hogy expresszív módon kibontakoztassa és illusztrálja ezen dinamikákat – de csakis a megfelelő kurátori koncepció mellett. Az InSitu projekt megvalósítja ezt. Élő és szerves kontextusában kezeli a témát; a közelmúlt művészetét úgy elemzi, hogy válaszol rá, nem empirikus módszerekkel és megállapításokkal, hanem maga a művészet által fényt derítve rá, hogy mi az, ami „kijelenthető”, és mi az, ami már nem⁶, az alkotási folyamatok megvilágítják a diszkontinuitást, a különbségeket, a változást és a távolságot; a friss, archívum által inspirált alkotások tökéletes megtestesítői a vizsgálódás azon platformjának, amely egyszerre elérhető tartomány és mégis elkülönül a jelenünktől⁷.

„Másfelől nem tudjuk leírni saját archívumunkat, mivel hogy annak szabályain belül beszélünk”⁸ – újabb párhuzam, amely megtestesül a kurátori koncepcióban: a perspektíva-váltás olyan alkotók meghívásával történik, akiknek semmilyen előzetes kapcsolatuk nem volt sem az archívummal, sem az intézménnyel.

Az archívum leírása „[ebben az értelemben] alkalmas önmagunk diagnosztizálására. Nem azért, mintha lehetővé tenné számunkra, hogy elkészítsük megkülönböztető jegyeink táblázatát és előre felvázoljuk azt az alakot, amelyet a jövőben fel fogunk öltetni”⁹. Bár az ARTeast archívumnak vannak visszatérő, állandó jellemzői, amelyeket a rezidensek is idéznek munkáikban, a projekt nem épít lineáris narratívát és nem támaszt igényt az intézmény szellemi örökségének körvonalazására – „megszakítja a transzcendentális teleológiai fonalát; és ahol az antropológiai gondolkodás az ember létét vagy szubjektivitását kereste, ott a más és a kívülit robbantja ki”¹⁰. A „más” ebben az esetben vonatkozhat a másság Mircea Nicolae projektjében bemutatott klasszikus

példájára, vagy a piacosítás szempontjára, amely Sonja Hornung és Richard Pettifer performanszában jelenik meg; „kívüli” (szempont), vagyis kívül esik az archívumon a Jaroslav Kyša projektjében megjelenő kézművesség technikája (korongolást idéző forma), illetve Mircea Nicolae fiktív művészei munkásságának egésze. A Bartha József és a Monotremu páros belső szempontból való reflexiói, de még a korábbi tartalmaknak a kiállításon belüli új elrendezése is egészében véve a különbözőség tartományát aktiválja ugyanazon az intézményi entitáson belül. Mivel ebben az értelemben a diagnózis „azt állapítja meg, hogy nem vagyunk egyebek, mint különbözőség, hogy eszünk, nem egyéb, mint a beszéd különbözősége, hogy történelmünk az idők különbözősége, hogy énünk a maszkok különbözősége”¹¹.

Továbbgondolva a kérdést, ahogyan azt Christian Boltanski az archívumokkal kapcsolatos, 1987-es projektje kapcsán megjegyezte: „amint megpróbálunk valamit tartósítani, fixáljuk is azt. Tartósítani csak úgy lehet, ha megállítjuk az élet folyását”¹². Ezt a tényt felismerve, a jelen projekt archiválási tevékenysége nem a tartósításon alapszik. Már a 19. század eleji múzeumkritika is

5. Ibid., 168.

6. Foucault, A történeti a priori és az archívum.

7. Ibid., 170.

8. Ibid.

9. Ibid.

10. Ibid.

11. Ibid.

12. In Kynaston McShine (szerk.), *The Museum as Muse*, a kiállítás katalógusa, New York, Museum of Modern Art, 1999, 91.

Sonja Hornung & Richard Pettifer: Eladásra és megvételre kerül, ami nem a miénk, 2017, installáció, karton, papír, standok, fénymásoló, videó, kivonat a B5 Stúdió archívumából (1999–2000), föld a nagybozintai ciánhulladék-telepről

X • TURISM
• PROPRIETATE MOBIL
E • BUSINESS CARD
Я • KUNST
O • JOINT VENTURES
• KÜLÖNBÖZŐ FOLYÓK
X • ENCOUNTERS
X • TURISM
• PROPRIETATE MOBIL
E • BUSINESS CARD
Я • KUNST
O • JOINT VENTURES
• KÜLÖNBÖZŐ FOLYÓK
X • ENCOUNTERS

kezdettől fogva azzal érvelt, hogy a közösségi vérkeringésből való kiemelés megöli a művészetet¹³; a múzeum-mint-templom modellt fokozatosan felváltotta a fórum-modell, amely az előzővel ellentétben élő tartalmakat közvetít¹⁴ – és ez a modell érvényesül az InSite projekt esetében is: a projekt és a kiállítás részben fókuszált kurátori tevékenység által születik (az archívumot leginkább fémjelző anyag kiválogatása és bemutatása), részben pedig egy olyan nyitott platformnak köszönhetően, amely művészeti tevékenység által tárgyalja újra az archívumot (rezidens programok és az ezek alatt született műalkotások). Miközben Foucault nyíltan kijelenti, hogy az archívum alapos tanulmányozása diszkontinuitást idéz elő, jelen esetben mondhatjuk, hogy az archívum felhasználása folytonosságot is teremt – de ez nem bizonyos koncepciók állandósítására való törekvés; a folytonosság a művészet gyakorlatában egyszerűen annak létrehozásában valósul meg.

Az önreferencialitás a kiállításon belül

Az archívum műalkotásaiból rendezett válogatás az intézmény fő fókusz-témáit tükrözi. Az ARTeast Alapítvány szemléletmódjának sajátossága, hogy erőteljes konceptuális alapokról indulva reflektál mind a lokális környezet, mind a kelet-európai társadalom, mind pedig nemzetközi kontextusok kulturális és társadalmi jelenségeire. Szellemi síkon az intézmény fontos inspirációs forrása a marosvásárhelyi valóság. Ez a környezet sajátos összetettségével elvezet olyan témákhoz, mint a *nemzeti identitás kérdései* (a két, nagyjából egyenlő lélekszámú etnikai közösség viszonyának tükrében), a *nyilvános tér erőviszonyai*, amelyek *sajátos helyi jelenségeket* és *párhuzamos történelmeket* aktíválnak, valamint a *művészet helyzete, mindezen tényezők vonzásában*.

Noha lehetne azzal érvelni, hogy az archívum anyagának kiállítása hatalmi gesztusban történik, „történetírás” igényével, az archívum megnyitása a művészek előtt viszont azzal is jár, hogy az intézmény szabad kezét ad más feleknek, hozzájárulván a témában való párhuzamos diskurzusok megjelenéséhez – olyanokhoz, amelyek nem csak új értelmezési rétegeket hoznak (mint a Sonja Hornung és

Richard Pettifer munkájában megjelenő kulturális árucikké válás szempontja), hanem akár felül is írhatják az eredeti narratívákat (ahogyan az a Mircea Nicolae kurátori intervenciójában vagy a Iulia Toma és Claudiu Cobilanschi projektjében történik).

A rezidens alkotók archívummal való, formai vagy tematikai megközelítések nélküli szabad interakciójának eredményeként a művészi megközelítésmódok is sokszínűek bizonyultak: az archívumot egészében és kulturális jelenséggként vizsgálják (Hornung és Pettifer), egyes visszatérő témáit külön szintetizálják (Jaroslav Kyša és Borsos Lőrinc alkotásai), bizonyos elemeit vagy motívumait kiemelik és rekontextualizálják (Toma és Cobilanschi), (fiktív) diskurzusokat fedeznek fel benne és mutatnak be (Nicolae projektje), illetve egyes alkotók intervenciókat is véghez vittek rajta (Hornung és Pettifer, és közvetett, konceptuális formában Nicolae is). Ami a B5 művészeti vezetőinek munkáit illeti (Bartha és a Monotremu), ezek komplex reflexiók az intézmény teljes kulturális aktivitására – következőképp mély betekintést és éleslátást nyújtanak az intézménnyel kapcsolatban.

13. Többek között Quatremère de Quincy 1807-es, *Moral Considerations on the Destination of Works of Art* (Morális megfontolások a műalkotások rendeltetési helyének kapcsán) című röpirata szerint.

14. Duncan Cameron. *The Museum, a Temple or the Forum* (A múzeum – Templom vagy a Fórum), in *Curator: The Museum Journal* 14. (1971), 11–24.

Azzal, hogy az archívumot a művészeti munka nyersanyagává és témájává tesszük, olyan helyspecifikusság születik, amelyben a „hely” maga a művészet színtere. Ez még pregnánsabbá teszi a kiállítást is. Az évfordulót tekintve⁴⁵ a helyspecifikus megközelítés *tudatos pozicionálás* pillanatát teremti meg: *öntudatos és önreferenciális* eseménynek lehetünk tanúi – amely formátumát tekintve józan, valódi és hiteles alternatívája a hagyományos évforduló-ünnepeknek.

Monotremu: Megnyitók, 2013–2017 (folyamatban levő projekt); A művészet egyfajta találkozásállapot, Nicolas Bourriaud: Relációesztétika, installáció, vegyes technika, fénydoboz, aranyszínű fémháló a kiüritült borosüvegekről

Az alkotások

Bár a kiállításon szereplő munkák kapcsolódási pontjaik révén számtalan mintázatot alkothatnak, van néhány visszatérő motívum, amelyek alapján szimptomatikus térkép készíthető az anyagról. Fontos megjegyezni, ez talán a legszabadabb és legsemlegesebb lehetséges rend, amely az anyagban felállítható – koherens narratívákat ugyanis könnyebb azonosítani benne; azok azonban komplex hálót alkotnak, és bár szimultán valóságok, mégis csak egyenként tárgyalhatók (ezek közül a legfontosabbakat a fentiekben már felvázoltam).

A szimptomatikus csoportosítás nem kizárólagos (sok más tartalmi kapcsolódást foglal magába), így a kiállításon, illetve egy archívumban (!) megjelenő narratívák szimultaneitását is jobban tükrözi.

Térképek

A helymeghatározás eszközei három különböző formában jelennek meg. Mircea Nicolae fiktív kurátori projektjében a térkép a valósághoz kapcsolja a kitalált szereplők jelenségét. Mivel a téma másság-típusokat tematizál, ezért a térképeknek mint „objektív” ábrázolásformáknak legitimáló szerepük is van. A projekt tipikus példája a kortárs művészetben az utóbbi tíz évben elterjedt archívumművészetnek (archival art); viszont mivel kvázi-aktivista intervencióként élkeződik az archívum

testébe, ezért az archívumművészet jellemzői kettős megvilágításban, sokkal pregnánsabban érvényesülnek benne: „az archívumművészek a gyakran elkallódott vagy elmozdított történelmi információt próbálják fizikailag életre hívni”¹⁶; az archívum így egyszerre: „felfedezett, mégis konstruált, adatszerű, mégis fiktív, publikus, mégis magánjellegű”¹⁷; az archívumművészetre jellemző egy utópikus törekvés, „vagy arra, hogy az elkésettséget születéssé (becomingness) változtassa, kárpótolja a művészet, irodalom, filozófia és a mindennapi élet elbukott vízióit, alternatív társadalmi viszonyok lehetséges forgatókönyveinek formájában”¹⁸. Az archívum Nicolaenál minden értelemben a kreativitás terének bizonyul.

terében minden jel másképp rezonál, így akár a formák találkozása is kialakulhatna.)

Köztéri szimbolikus elemek, nyilvános cselekedetek

A köztér kézenfekvő szimbolikus eleme a zászló. *Kisspál Szabolcs* 2000-ben készült munkája végtelenül egyszerű módosításon alapszik. A színek átfordítása, mivel szimbolikus tárgyról van szó, erős jelentőséggel bír és több konnotációt aktivál. Ezek egyike a felismerés, hogy mennyire random és nem logikus egy ilyen ismert szimbólum felépítése (ugyanakkor mennyire kötött forma); másrészt, mivel a furcsa zászló a munka eredeti formájában csak a video-installációban kapja vissza színeit, ezáltal jelentését, nyilvánvalóvá válik, hogy a zászlót a látvány-lét s az ember (akár technika általi, spektákulum-bűvöletű¹⁹) figyelme aktiválja és teszi azzá, ami – máskülönben csak sávós, háromszínű textília.

A másik jelen levő zászló-kép a *Borsos Lőrinc* művészpáros fénydobozán képződik. A látszólag abszurd játék a színekkel humoros, a szimbolikus tartalmakat tekintve pedig már-már dadaista jellegű gesztus. A játék, bár valóságokra épül, és valóságokat bont szét, mégsem destruktív, hanem szürreális bájú, új összeállítást teremt, amely a humor erejével hat. A két zászló egymásra tevődése

Miklósi Dénes munkája két különböző vizualitású és jelzésrendszerű térkép szó szerinti szembeállítását tartalmazza. A gravitációs térkép differenciálatlan, de precíz, gépi ábrázolás, ugyanakkor szimuláció. A vetített, személyes térkép jelentése megfejthetetlen, az azonban nyilvánvaló, hogy a megjelenő emblémák tömör, kondenzált és közvetlen tapasztalati tartalmakat jelölnek. A szembeállítás pedig nem csak a két kép- és tartalomforma különbségeinek kiéléződését hozza (a munka eredeti kontextusának minimalista

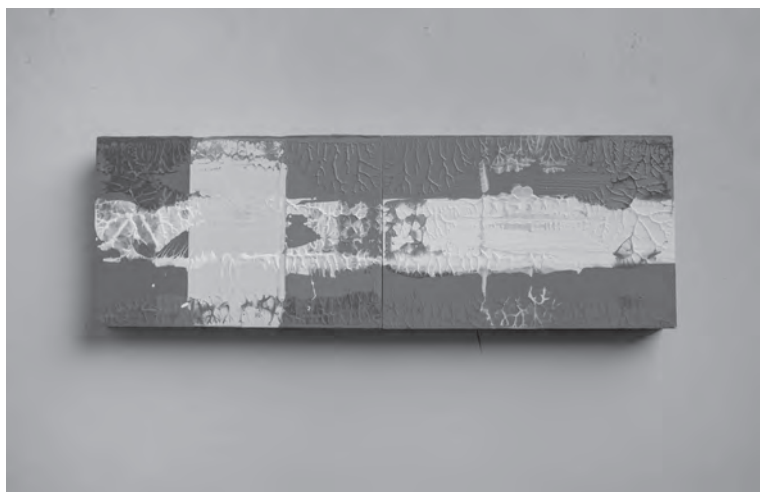
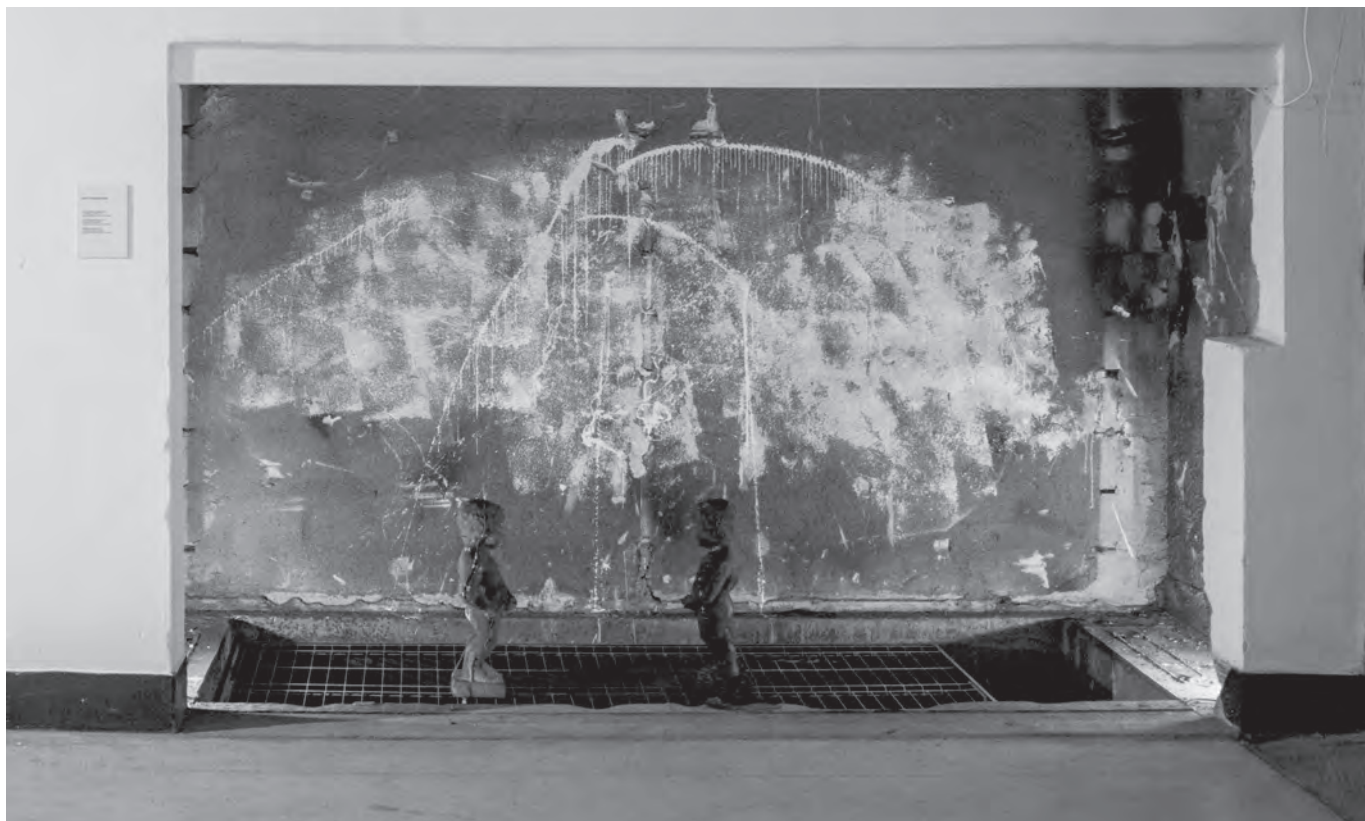
Miklósi Dénes: A hét eseményei, 2008, A Föld gravitációs térképe – lézernyomat / video loop., egyéni kiállítás, 2008, B5 Strúdió

16. Hal Foster, 'An Archival Impulse', *October*, Fall 2004, 4. (my italics)

17. Ibid., 5. (my italics)

18. Ibid., 22. (my italics)

19. Lásd: Debord, *A Spektákulum társadalma*.

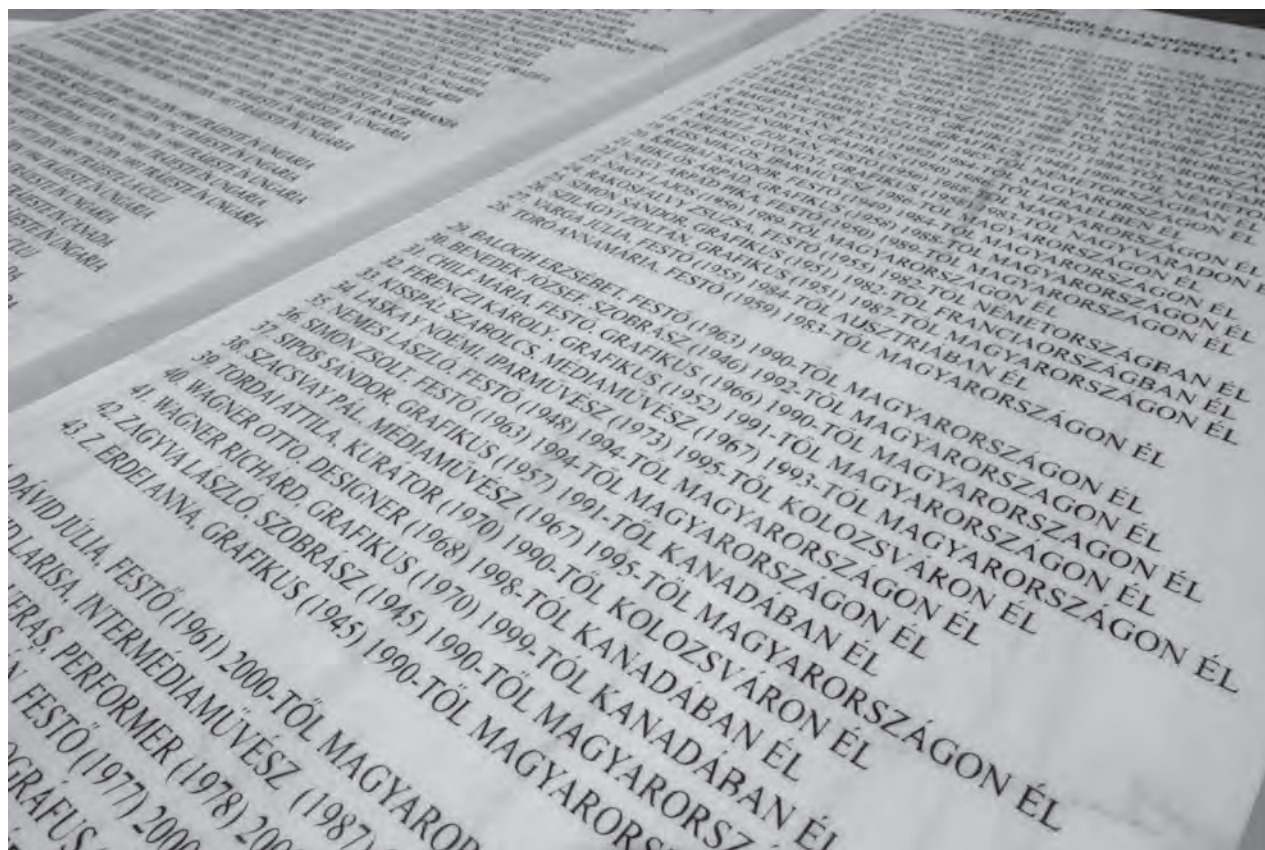
vidám színességet eredményez, nem semleges 0 pontot, mint ahogy azt várnánk.

Cristi Pogăcean: Mint két csepp víz, 2015, installáció, vegyes technika, Eight Present Artists, 2015, B5 stúdió

Szintén szimbolikus hatalmat kifejező köztéri elemek a szobrok. *Cristi Pogăcean* szökőkút-installációja a két marosvásárhelyi etnikai közösség szobor-harcaira reflektál, iróniával jelenítve meg azt a verziót, amely valójában a legjobban tükrözi a felszín alatt húzódó feszültségeket. Az alkotás kiválóan illeszkedik a galéria sajátos terébe, a kis puttók pedig félklasszikus formájukkal Vásárhely kispolgári rétegeit is képviselhetik az új környezetben.

Bartha József egy másik hagyományos kommemoratív nyilvános formát használ alkotásában, az emléktáblát. A munka első, archívumhoz

Borsos Lőrinc: 50-50, 2017, akril, fa

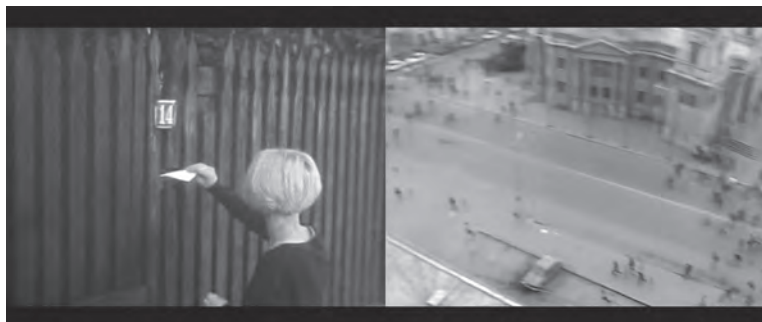
tartozó rétege az a hivatalos intézménynek címzett folyamodvány, amely a kortárs művészet helyi állapotára hívja fel a figyelmet. Ezt követik az azóta kivándorolt alkotóknak emléket állító márványtablák, amelyekben az emlékmű forma a kortárs művészet lokális ellehetetlenülését a történelmi események (társadalmi traumák) szintjére emeli, kollektív megemlékezés tárgyává teszi. A tablák pozicionálása a sírfedőlapokra is emlékeztet. A papírdokumentumok lehetőségszerű jelenlétével szemben a márványtablák anyaga finalitásként hat.

A nyilvános tér különböző megnyilvánulások, cselekedetek helye is. Itt minden akció szimbolikussá és expliciten politikáivá válhat, minden kijelentés egyben manifesztum is. *Sonja Hornung* és *Richard Pettifer* aukció-akciója a művészet elüzletiesedésére és a kulturális értékek politikai és hatalmi töltetére hívja fel a figyelmet, miközben a művészet és pub-

likuma közötti gátat is átlépi. A rezidensprogram alatt szervezett performansz-eseményen a két alkotó a B5 archívumból származó anyagok másolatait árverezte el, így az archívum terében is láthatóvá téve a hatalmi- és értékdimenziókat. A performansz folytatásaként dokumentum-sokszorosító pontot hoztak létre, ahol a látogató a rendelkezésre álló archívum-mappából fénymásolhat magának.

Iulia Toma és *Claudiu Cobilanschi* sokféleképpen használják az archívumot. Egyrészt egy olyan formát állítanak ki ikonikus jelként, amely a

Bartha József: Exodus, 2006–2017, installáció, márvány, fa, levél az ARTeast archívumból (részlet)

Székelyudvarhelyen szervezett Retus köztéri intervenció sorozat egyik projektjének mozzanatát emeli ki (a kézen járás motívuma Öllerer András camera obscurás alkotásához tartozott); a választott motívum poétikusan magában foglalhatja a kortárs művészet törekvéseit mind a nyilvános térre vagy társadalmi életre nézve, mind a művészet és a mindennapok találkozását tekintve. A kivágtott árnyék-formák mellé egy videó társul, amely több különböző forrásból származó képsort elegyít: a rezidensek archívummal való találkozását és annak környezetében töltött jelenetek felvételeit, itt megjelennek a tudományos vizsgálat módszereire utaló képek is, majd a fókusz Liviana Dan egy 1993-as kiállítást megnyitó, levél formájú szövegére irányul – mivel az alkotók a rezidensprogram alatt az archívum ezen dokumentumát sokszorosították és szétosztották, illetve elhelyezték a köztérben. A levél (amely a társadalmi ellentételen való felülemelkedésre szólít fel) diszkrét szétosztása forradalmi színezetet kap, mivel a párhuzamos képmezőben megjelenik a '90-es márciusi utcai konfliktusok felvétele, és szimultán követhetjük az összeütközéseket a művészeti akció sorozattal, amely a mindennapok menetének réseibe próbálja beleilleszteni a levelet.

Köztéri szobor-intervenciót állítanak ki *Mircea Nicolae* fiktív művészei, Ion Râmnic és Mihály István. A gesztus szubtilis és csak a kép szintjén valósul meg. A sodrófával és a dekoratív rajzú, gazdag növényzettel kiegészü-

ló installáció átmenetet képez a köztér és a privát tér között, de a privát lesz a domináns – a kis fotó által képviselt köztér csak referenciapont marad. Mindez a témát támasztja alá, a nemi identitás privát térben való virágzását, miközben a publikus szobor (és ezáltal a meleg kérdéskör elismerése, mindennapivá válása) még távoli, de kitűzött cél.

Privát események, nagy hatással

A magánszféra eseményei tartalmazzák azokat a mindennapi habitusokat, amelyek ismétlődésükkel vagy akkumulálódással kategóriákat hitelesítenek, gyakorlatokat konszolidálnak és ezáltal teremtő erővel bírnak.

Kispál Ágnes Evelin videója a egyes zöldséglevésből való következetes válogatás privát gyakorlatát telíti szimbolikusan. Az ismétlés az automatikus kategorizálásnak ad teret; a mű rámutat, hogy akár olyan egyszerű és jelentéktelennek tűnő cselekedetek is, mint bizonyos dolgok következetes elutasítása, személyes rítusokat teremtenek, meghatározzák a gondolkodásunkat. A videónak a kiállítás terében való pozicionálása a tartalmak még szuggesztívebb lenyomatát segíti a befogadóban: a képernyő vízszintesen, asztal-magasságban van elhelyezve, lábakon áll és körbejárható. Az újra kiállított alkotás új réteggel gazdagodott.

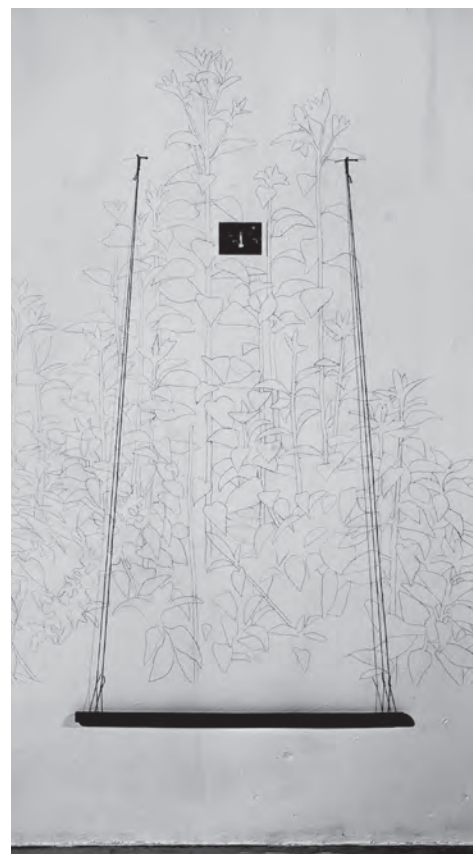
A *Monotremu művészpáros* installációja a publikus művészeti eseményeket kísérő privátabb és informális cselekedeteket gyűjti egybe, mint a megnyitók utáni borbontás és az ehhez tartozó eseménysor, amelyben a nyilvános és privát, formális (kulturális küldetést betöltő) és informális szférák keverednek. A borosüveg-hálók ilyen jellegű (egy intézmény pozíciójából való) kiállítása arra a háttérre (hálózatra) irányítja a figyelmet, amely a nyilvános események és a „hivatalos” kulturális szerepek mögött húzódik.

A másik irányába tett gesztusok

Az InSitu kiállítás visszatérő motívuma a Másik (és ezzel maga a relationalitás is). Ez sokszor kettősségekben nyilvánul meg, viszont néha a kettősség implicit vagy explicit

Ion Râmnic / Mihály István: Hódolat a Növényeknek, 2013, installáció, alkotórészei: Örök Fiatalság, 2010, fotómontázs; Sodrófa / Puliszkakeverő, 1979, faobjektum; Maros-parti növények, 2013, ceruzarajz falra

gesztusokat is generál a felek részéről. *Jaroslav Kyša* interaktív installációja az archívum élményéből kiindulva összetett viszonyt határoz meg. Bár ez expliciten sehol nincs megemlítve, az agyag-állványok automatikusan azt a lehetőséget vetik fel,

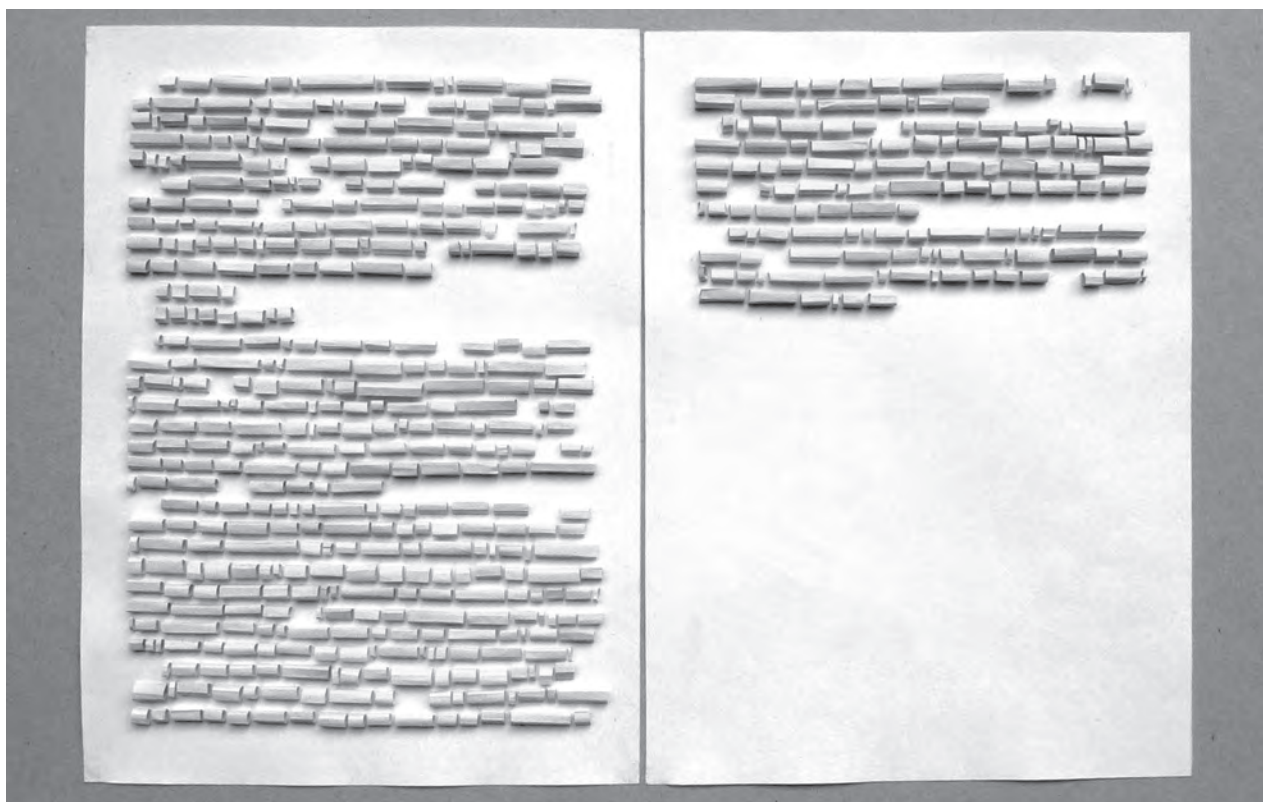

hogy a két résztvevő egymás portróját mintázza meg. Ehhez tartozik a távolság, amely a felek egymással szembeni pozícióját is meghatározza. Ugyanakkor a portrék sohasem fognak egymásra nézni, az alkotóik pedig csak a megfigyelés tárgyaként szemlélik a másikat és nem interakcióra alkalmas félként. Egymással

*Jaroslav Kyša: A körülöttünk
levő tárgyakat az általuk
kibocsátott fény miatt látjuk,
2017, installáció, vegyes technika*

*Kispál Ágnes Evelin: Cím nélkül,
2013, videó, 6'40" / Couleur
Locale 2, 2013, B5 stúdió,
Magma*

Sugár János: Elnézést, 2010, köztéri művészeti projekt fotódokumentuma, A hatalom láthatatlan, amíg nem provokálsz, egyéni kiállítás, 2010, B5 Stúdió, Marosvásárhely, az ARTeast gyűjtemény része

Adorjáni Márta: Nem győzőm hangsúlyozni, 2012, Nádas Péter – Játéktér, Mélabú, részletek, papír assamblage, Eight Present Artists, 2015, Ortodox Zsinagóga, Marosvásárhely

való interakciójuk annyiban áll, hogy az állványok együtt fordulnak – a résztvevők munkájukban tervezett perspektívaváltásával a másik és munkája közti perspektíva is megváltozik. Kényszeredett összefüggés és egymásrautaltság határozza meg ezt a viszonyt. Lehetséges viszont egy pozitívabb olvasat is: ez akkor jöhet létre, ha a mintázók konszenzusban dolgoznak együtt, és bár a helyzet még mindig nem a kommunikációról szól, maga a munka lehet összehangolt, így teremthető valamiféle közösség.

A kommunikáció lehetetlenségét tematizálja a Monotremu nyelvleckéhez kötődő alkotása is. A magyar–román viszonyban gyakori kereszteződési és vitapont, hogy melyik fél tanulja meg a másik nyelvét – érdekes jelenség, és visszás helyzet ez, ahol a tudás nem hatalmat, hanem alárendeltséget képvisel a felek szemében. A tudás nem empirikus kategória, hanem szimbolikusan fertőzött tartomány. Ezt a helyzetet próbálja áthidalni egy látszólag kegyes gesztussal a felirat, amely nyitottságot jelez a tanulásra, de ez csak a tudás elfogadását és nem az aktív próbálkozást tartalmazza, így megőrzi a hatalmi pozíciót is. A „letépős” hirdetés pedig üveg alá kerül – a „nemes” gesztus berámázása és közszemlére tétele közepette. A helyzet be van fagyasztva.

Sugár János alkotása a nyilvános tér hivatalos részébe vetíti ki egy olyan gesztust, amelyet egyének használnak egymás között. Az „elnézést” kifejezés emberi megnyilvánulás, mégsem a legközvetlenebb formája annak: udvariaskodó fanyelv, amelyben az élet jelei minimálisan vannak jelen. Mint ilyen forma, jobban illeszkedik a forgalmi és egyéb táblák személytelenségébe, mégis olyan intervenció, amely provokálja a hatalmat (a táblát, bár kihelyezésére volt engedély, rövid időn belül eltávolították, soha nem derült ki, mi történt vele, sőt, a hatóságok „nem tudtak az esetről”). A tábla abszurd, de figyelemmel megkonstruált gesztus, amely több szinten is borzolhatja a hatalmi rendszereket anélkül, hogy nyíltan rendezavarásnak vagy bármilyen

lázadásnak minősülne. Miért provokáció? Elsősorban ismeretlen és új (ráadásul kétnyelvű is), másrészt pedig privát, civil entitás jelenlétét jelzi – ami nem is annyira privátként lép fel: a hatalom területére merészkedik, a hatalom tábláinak vizuális formáját használja, és így, mint konkurens hatalom, veszélyes és eltávolítandó. Az alkotás a köztér kontrolláltságára mutat rá – ahol minden független törekvés életképtelen.

Munkák az Archívumból:

Adorjáni Márta (Ro)
Kispál Ágnes Evelin (Ro)
Kispál Szabolcs (Ro/Hu)
Sugár János (Hu)
Cristi Pogăcean (Ro)
Miklósi Dénes (Ro)

Új munkák:

Jaroslav Kyša (Sk)
Sonja Hornung & Richard Pettifer (Au/De)
Mircea Nicolae (Ro)
Ion Râmnic & Mihály István (Ro)
Borsos Lőrinc (Hu)
Iulia Toma & Claudiu Cobilanschi (Ro)
Bartha József (Ro)
Monotremu (Ro)